

Op het afgelopen EK voetbal speelden Italië en Engeland de finale. Na winst in de beslissende strafschoppenserie mochten de *Azzurri* de beker in ontvangst nemen. Opvallend genoeg zijn in de huidige Italiaanse speelwijze elementen van de roemruchte Hollandse school van het totaalvoetbal te herkennen. Elementen die Oranje wellicht vergeten was?

Oranje heeft - zowel aanvallend als verdedigend - plannen B nodig

Rob Siekmann

Het Nederlands elftal werd in de achtste finale roemloos uitgeschakeld door Tsjechië. Zowel in de voorbereiding als tijdens het toernooi was de speelwijze volgens velen onherkenbaar en on-Nederlands. Wat kan Oranje, dat zich de komende maanden vanuit een weinig florissante uitgangspositie zal moeten kwalificeren voor het WK 2022, leren van de beide finalisten?

Arrigo Sacchi

Ooit was 'Italiaans voetbal' synoniem aan gedisciplineerd, met veel

inzet en zo nodig keihard verdedigen en daarbij loeren op de counter. 'Afbraakvoetbal' volgens aanhangers van de offensieve Nederlandse school. Die tijd is echter voorbij. Onder leiding van vormgevers als Arrigo Sacchi en de huidige bondscoach Roberto Mancini is de Italiaanse speelwijze gemoderniseerd. Toen Arrigo Sacchi, voormalig coach van onder meer AC Milan (1987-1991, 1996-1997) en het Italiaanse elftal (1991-1996), aan het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw Nederland bezocht, raakte hij

'Na winst in de beslissende strafschoppenserie mochten de *Azzurri* de EK-beker in ontvangst nemen.'

ge fascineerd door het 'totaalvoetbal' van Rinus Michels en Johan Cruyff bij Ajax. Er werd compact gespeeld, het speelveld werd klein gehouden. Daardoor kon sneller druk worden uitgeoefend op de tegenpartij, zowel bij balbezit als bij balverlies. Sacchi kon daar niet over uit. In zijn ogen was het de eerste grote verandering in het voetbal van na de Tweede Wereldoorlog. Zou hij ooit een Italiaanse verdediger zien die het avontuur koos en de middenlijn overstak? Zou hij ooit een Italiaans elftal leiden dat zich collectief op de helft van de tegenstander bevond? Hij had er een hard hoofd in. Een Italiaanse verdediger had tijdens een wedstrijd immers slechts één missie: aanvaller uitschakelen, bal inleveren. Verder niets. Toen hij later bij AC Milan aan het roer stond, achtte Sacchi de tijd rijp voor een revolutie in het Italiaanse voetbal. Hij wilde resoluut breken met het afwachterende countervoetbal dat van oudsher als catenaccio bekend stond. Voor Italianen, zo zegt men, is profvoetbal een beroep dat met beroepsernst gepaard gaat, zodat er hoe dan ook gewonnen moet worden. Voetbal is voor hen een verlengstuk van het leven. Daarin zoeken ze naar zekerheid en dus is defensief voetbal het antwoord. Nederlanders zoeken in het leven naar avontuur en vullen het voetbalspel dus in met een offensieve speelwijze. Dat Michels defensief voetbal wilde bestrijden met totaalvoetbal, tegelijkertijd een spectaculaire speelstijl, was een welkome bijkomstigheid, ook voor het publiek. De Italianen waren gewend hun wedstrijden te winnen door de bal niet te hebben. Hun idee is dat de bal niet hebben betekent, dat ze hem op elk moment kunnen afpakken. Het is zoiets als abstracte controle: je ervaart het als tegenstander pas als je de bal kwijt bent. Sacchi liet AC Milan pressingvoetbal spelen, waarbij de aanval, de spelopbouw van de tegenstander

Uitgebreide achtergrondinformatie bij dit artikel is te lezen in het boek *De Hollandse School van het totaalvoetbal - Historie en praktijk: een literatuurstudie*, dat recent (2021) door de auteur werd gepubliceerd bij 20/10 Uitgevers.

wordt aangevallen. Offensief catenaccio. Het traditionele verdedigen, achteruitlopen bij balverlies, werd aanvallen door vooruit te verdedigen: de bal meteen heroveren en in balbezit doorvoetballen. Het is de filosofie van Michels, het 'jagen', dat vooral zichtbaar werd op het WK 1974 in Duitsland. Domineren met en zonder bal. Eigenlijk is dat ook de essentie van 'totaalvoetbal'. Wat *counter-pressing* betreft loopt er een historische lijn van Michels via Van Gaal en Guardiola tot Klopp. Totaalvoetbal wordt meestal gedefinieerd als een speelstijl waarbij verdedigers ook aanvallen en aanvallers ook verdedigen, maar dat bewegingsvoetbal is direct afgeleid van het pressen. Je presst namelijk collectief, of je nu de bal hebt of niet.

Roberto Mancini

In *De onsterfelijken - Het AC Milan van Gullit, Rijkaard en Van Basten* (2020) zegt Sacchi dat er dertig jaar na het veroveren van de eerste Europacup door AC Milan in Italië

vrijwel geen spoor meer terug te vinden is van het voorbeeld dat zijn club gaf. ik denk dat hij te pessimistisch is. Roberto Mancini is de nieuwe Sacchi. Nadat Italië in de kwalificatie werd uitgeschakeld voor deelname aan de eindronden van het WK 2018, ontwikkelde hij met het nationale elftal een verrassend initiatiefrijke speelwijze. Op het EK zette hij de kroon op zijn werk. Ik vind dit de meest positieve uitkomst van het EK. Dat is winst voor het voetbal als geheel, zoals dat ook in de tijd van Sacchi het geval was. Een succesvolle speelwijze op een EK of WK vindt immers altijd internationaal navolging. Daarbij heeft Mancini traditionele waarden van de Italiaanse speelwijze in ere gehouden. In de woorden van Sacchi: 'Voor mij is dit de volgorde waar een speler zich qua oriëntatie aan moet houden: eerst zijn teamgenoten, daarna de bal en pas als laatste de tegenstander. Maar de Nederlanders leggen de prioriteit bij het fysieke 1-op-1 duel en dat gaat tegen het idee van het team als één organisme in.' Dus geen fixatie op de directe tegenstander om persoonlijke duels te winnen. Als één van de verdedigers gaat storen en anderen geven hem rugdekking, dan komt er niemand doorheen en raakt de tegenstander met de bal opgesloten. Achter deze gedachte steekt nog altijd het basisidee van catenaccio in zijn positieve betekenis. Het vond zijn oorsprong bij de trainer van Salernitana, die had gezien hoe in de haven van Salerno de vis die door de mazen van het was geglipt, werd opgevangen in een tweede net daarachter. Zo kwam hij op de idee om een vrije verdediger (libero) achter de laatste verdedigingslinie te posteren. Die moest de gaten stoppen. De primaire oriëntatie op teamgenoten vinden we ook terug in wat Sacchi zegt over het algemene principe van zonedekking: 'Zonedekking is een systeem waarbij spelers op het juiste moment elkaars positie over-

nemen: tien voetballers voortdurend in beweging met dezelfde visie, met elkaar verbonden door een onzichtbare draad. Julius Caesar leerde ons al met zijn schildpadformatie hoe belangrijk het is om compact te blijven op het strijdtoneel. Met vijftigduizend soldaten veroverde hij Gallië.' De schildpadformatie (*testudo*) was een Romeinse legerformatie waarbij de soldaten zich opstelden dat ieder van hen volledig werd beschermd door het schild van een ander. Door het gezamenlijke dak van schilden werden ze vrijwel onkwetsbaar voor de pijlen en werpsperen van de vijand.

Plan B

De kunst van het verdedigen, zoals de Italianen die van oudsher beheersen, is het eerste Plan B waar Oranje van kan leren. Maak van je defensieve arbeid met de hele ploeg een wapen in plaats van het te beleven als een noodzakelijk kwaad. Ook wanneer je met tien man komt te spelen, zoals Nederland tegen Tsjechië op het EK meemaakte. Je moet dan zo nodig wisselen in de geest van je verdedigende tactiek, zeker in een knock-out wedstrijd. Eerst de gelijke stand consolideren en pas dan zie je verder. Opmerkelijk was overigens dat Italië op het EK, doordat het niet meer op de counter speelde, in verdedigend opzicht hier en daar toch steekjes liet vallen. Spelers probeerden tegenstanders op het middenveld uit te spelen, maar raakten soms de bal kwijt, of de passes voorwaarts waren te riskant en werden onderschept. Achterin ontbrak het dan af en toe aan voldoende overtal ('restverdediging'). Het is duidelijk dat Italië op de goede weg is naar positief voetbal, maar er nog aan de onderlinge afstemming gesleuteld moet worden. De spelopvatting is sterk verbeterd, want Italianen hebben meer dan voldoende technische bagage en spelinzicht om ook ten aanval te trekken.

Op 7 juli, ruim een week na het terugtreden van Frank de Boer, sprak ik met Rob Siekmann af dat hij dit artikel zou gaan schrijven. Op dat moment circuleerden aan de voetbalborreltafels nog een aantal namen als mogelijke opvolger van De Boer, waaronder Henk ten Cate en Giovanni van Bronckhorst. Siekmann sprak direct een duidelijke voorkeur uit voor Van Gaal, maar zei te betwijfelen of die op zijn leeftijd (69 jaar) nog aan zo'n inspannende klus zou willen beginnen: 'Ik heb hem wel eens aan het werk gezien als bondscoach, toen nog op het veld van Quick Boys in Katwijk. Zijn coaching is zo intensief, met zo'n sterke wil om te winnen. Dat kost gewoon een berg energie. Het is de vraag of hij dat nog kan opbrengen.' Kort daarna zette Van Gaal de deur naar de KNVB echter op een kier. Met uitspraken als 'Mijn handen beginnen te jeuken als ik denk aan het trainen en tuchtigen van de zelfingenomen, arrogante en aartsluie Oranje-spelers' kwam hij terug op eerdere berichten dat hij niet meer in de markt was voor de functie van bondscoach.

Op 4 augustus werd, enigszins overschaduwd door de reeks Olympische successen van TeamNL in Tokyo, officieel bekendgemaakt dat Van Gaal inderdaad tot en met het WK 2022 aan het roer van Oranje zal staan. De Engelse en Italiaanse assistenten waar Siekmann in dit artikel voor pleit kwamen er echter niet, want in die functie werden Danny Blind en Henk Fräser aangesteld. Opvallend genoeg zal Fräser, die gezien zijn achtergrond als verdediger een belangrijke rol zou kunnen spelen bij het ontwerpen en realiseren van het defensieve plan B, dat slechts parttime kunnen doen. Hij blijft namelijk ook hoofdcoach van de Rotterdamse eredivisieclub Sparta. Als dat maar geen parttime resultaten gaat opleveren ...

Hanno van der Loo, hoofdredacteur Sportgericht

NOS

Nieuws ▾

Sport ▾

Uitzendingen

Van Gaal voor derde keer bondscoach van het Nederlands elftal

NOS.nl, 4 augustus 2021

In de finale tegen Engeland zagen we Italië vooral in het tweede deel van de verlenging *passenaccio* spelen: de balbezitvariant van *catenaccio*, verde-

digen in balbezit door positiespel en passing. *Passenaccio* is een defensieve tactiek, want zonder werkelijk voorwaartse beweging. Inspelen en

de bal er telkens weer uithalen. Je zou het concrete controle kunnen noemen, in tegenstelling tot de abstracte controle van catenaccio.

Engeland

Engeland heeft, anders dan Italië, nooit een systematische bijdrage aan de ontwikkeling van het totaalvoetbal geleverd. Dat is nog altijd aan het nationale elftal af te zien. Men is tegenwoordig in staat de bal rond te spelen, vooral als men de ruimte krijgt. Ook zijn sommige spelers op zoek naar de steekpass achter de flankverdediger van de tegenpartij. Je ziet echter dat het niet in de genen zit. Engels voetbal was dan ook altijd een ander speltype: *kick and rush*. Geen *passing game*, geen verder doorgevoerd combinatievoetbal, maar 'oorlog in de zestien maken'. Waarom werden alle ballen altijd direct vanuit de verdediging hoog door de lucht naar de voorhoede getransporteerd? Voetbalhistorici voeren als verklaring de modderige Engelse velden aan. Over de grond gespeeld bleef de bal te vaak steken, dus vloeiend spel was niet goed mogelijk. Hoe het ook zij, Engelsen zijn aanvallers. Net als Hollanders, maar anders. Ze bieden ons dan ook een tweede Plan B en wel in aanvallend opzicht. Als je er 'totaalvoetballend' toch niet doorheen komt, kun je terugvallen op opportunistisch 'Engels' voetbal. Rinus Michels heeft daar in zijn tijd al voor gepleit als alternatieve speelwijze. Meestal wordt dan - nogal voorspelbaar - gedacht aan het forceren van de score in je eigen voordeel op het eind van de wedstrijd. De snelle, balvaardige aanvaller die 10 minuten voor het eindsignaal wordt vervangen door de kopsterke *pinchhitter*. Maar ik zou er voor willen pleiten dit instrument ook als verrassingstactiek in te zetten. Je gaat er toe over om de score open te breken, niet alleen om een achterstand teniet te doen. Je kunt het zelfs als openingszet in

het voetbalschaakspel hanteren, bijvoorbeeld in de eerste tien minuten, of direct na de rust.

Ook dit opportunistisch voetbal vergt training! De ballen moeten vanaf de zijkantten voorgezet worden, zonder langdurige inleidende combinaties. Er moeten kopduels worden aangegaan in het strafschopgebied van de tegenpartij en afvallende ballen moeten worden heroverd. Dit werkt natuurlijk alleen als er serieus op geoefend is.

Plannen B voor Oranje

In mijn visie wordt totaalvoetbal - verzorgde opbouw, veel beweging - aangevuld met twee neveninstrumenten als het wedstrijdverloop daarom vraagt: verdedigen á la catenaccio enerzijds en aanvallen door middel van kick and rush anderzijds. De discussie in welke veldbezetting je totaalvoetbal speelt, vind ik secundair. Dat kan 4-3-3, maar zo nodig ook 5-3-2 zijn. Louis van Gaal heeft op het WK 2014 bewezen dat 5-3-2 succesvol kan zijn. 'Reactievoetbal', 'poldercatenaccio' of hoe ze de spelopvatting op dat toernooi ook hebben genoemd - het accent lag op verdedigen, bijna altijd met vijf man. Geen Hollandse School, inderdaad. Maar misschien moet je het wel Hollandse School 2.0 noemen. Want sporadisch hebben 'we' de wereld op dat WK best vermaakt. Oranje counterde soms schitterend en heeft - als logisch gevolg van veel mensen achter de bal houden, je krijgt ruimte - schitterende doelpunten gemaakt. Wat zou Van Gaal nu gaan doen, als hij in het restant van de kwalificatie-

wedstrijden voor het WK 2022 in Qatar aan het roer zou staan? Zou hij de aanpak uit 2014 herinvoeren, dus 'reactievoetbal' spelen vanuit een versterkte defensie, met het 5-3-2 systeem als uitgangspunt? De discussie met welke spelers je totaalvoetbal speelt vind ik, in beginsel, tertiair. Eerst komt de intentie waarmee je voetbalt, dan volgen de spelsystemen en pas dan komen de concrete spelers ('poppetjes') die het gaan uitvoeren aan de orde.

Welke bondscoach?

Wie is nu de meest geschikte bondscoach? Louis van Gaal, zonder twijfel (zie kader). Dat behoeft geen betoog. Ook Koeman heeft bewezen succesvol te kunnen zijn met Oranje. Hij bereikte in 2019 de finale van de UEFA Nations League en Euro 2020 had de bekroning van zijn inspanningen kunnen (en wellicht moeten) zijn, maar hij vertrok voortijdig naar FC Barcelona. De vraag is overigens of Koeman een eerlijke kans had gehad zonder Virgil van Dijk, zijn aanvoerder. De leider achterin met de grote verdedigende en aanvallende kopkracht. We moeten niet vergeten dat ook Frank de Boer helaas niet over hem kon beschikken. De aankomende bondscoach (het zal intussen wel weer een landgenoot zijn geworden) zou zich kunnen laten ondersteunen door twee buitenlandse assistenten: een Italiaan voor de verdedigende aspecten en een Engelsman voor het aanvallende Plan B.

Over de auteur

Rob Siekmann is taalwetenschapper en jurist, oud-directeur van het ASSER International Sports Law Centre (Den Haag) en emeritus hoogleraar internationaal en Europees sportrecht (Erasmus Universiteit Rotterdam). Hij is auteur van *Voetbalwoordenboek* (1978), *Moderne voetbaltheorie* (1980), *De voetbalspelregels - Heden, verleden en voorstellen ter verbetering* (2017), *Cruijffiaans* (2020) en *De Hollandse School van het totaalvoetbal - Historie en praktijk: een literatuurstudie* (2021).